

Fetiš v sveti družini

Od družinske politike do politike družine

Marko Lovec

Na prvi pogled se zdi, da aktualna vprašanja družinske politike predvsem prispevajo še eno delitev na tradicionaliste in liberalce. Da gre torej za vprašanje identitete, za mobilizacijo političnih čustev skozi normativno in simbolno identifikacijo ter da celo tisti, ki z raznih prižnic svarijo pred koncem sveta v obdobju »po družini«,¹ tega ne mislijo čisto zares. Kot kažejo statistike, in teh se bržkone vsi politični nosilci dobro zavedajo, taiste statistike namreč hodijo tudi v ponedeljek na delo, v soboto v trgovino in v nedeljo k maši (oziroma na volitve), namreč na nek način že živimo v obdobju »po družini«. Sodeč po podatkih statističnega urada se danes več otrok kot v »pravih« družinah rodi v izvenzakonskih skupnostih, že vsaka četrta družina pa je enostarševska. Enostarševskim, začasnim, istospolno-partnerskim in drugim »nenaravnim« družinam se pač ne da prepovedati v občestvo, ker tako rekoč so občestvo.

Ali je neokonzervativem v javnih mašah zato bolj smiselno razumeti kot refleks na širše družbene spremembe, ki da so občestvo »denaturalizirale«? V skladu z rezultati študije na temo pedofilije med duhovniki, opravljene po naročilu Katoliške cerkve v ZDA, je za spolne deviacije kriva seksualna revolucija, ki od šestdesetih let mlade (duhovnike) izpostavlja javnemu nakazovanju sproščanja mesene lakote.² Dejstvo, da se Cerkev in družba danes morata opredeljevati do poseganja v spolno integriteto otrok, kaže, da so štiri stene tradicionalnih institucij, v prvi vrsti družine, padle. Sodobna družba odprto regulira seks »brez ljubezni« z vsemi njegovimi posledicami, z družino ali brez. V tem je pravo nasprotje tradicionalne družine, v kateri so pubertetnim fantom ponoči roke zavezovali na hrbet. Ali ni poizkusa reapropriacije »naravne družine« skozi umišljeno romantično predstavo zato moč razumeti ravno kot nostalgijo po ljubezni brez seksa, po čistosti kot nasprotju nečistovanja? »Sveta družina« ni zaman dobesedno nasprotje spolnosti. Čistost, proizvedena z odvzemanom seksualnosti kot narave iz »naravne družine« ne funkcionira »zgolj« na ravni fantazme; gre za ideal kot fetiš, nadomestni objekt nagonske žeje, za skrito sproščanje sle za štirimi stenami, za ekonomijo greha in sramu, za delo kot obliko masturbacije. Še več, ali ni v

reakciji norveškega krščanskega fundamentalista Andersa Behringa Breivika ravno osebna izkušnja, travmatična v odnosu do ideala, ki se sprevrže v agresijo do družbe, ki odpravlja ta ideal? Toda začnimo na začetku.

POSESIVNA OPICA

Zahodna civilizacija je z vsemi svojimi strukturami moči parazitirala na družini. Še več, »družina« je celo preživela večino antropologije.³ Morda lahko zato tvegamo s tezo, da je družina eden od temeljnih gradnikov družbenosti. V tem smislu je družino v prvi vrsti moč razumeti kot evolucijsko strategijo, ko organizirano, kolektivno delovanje optimizira sebične, preživetvene težnje. Družina je vzajemna zavarovalnica, nujna za zagotavljanje virov za preživetje in razvoj posameznikov skozi življenjski cikel. Za širšo družbo je družinsko delo, denimo nosečnost, vzgoja, nega, podpora, torej delo, ki pogosto pade na ženska ramena, tako rekoč zastoni. Toda družina ni le tovarna in servis delavcev. Družina je tovarna in tovarniška organizacija po sebi. Člani družinske kmetije – v kakršnih smo pred tremi generacijami živeli tako rekoč vsi – so tisti produktivni subjekti, ki tradicionalno pristajajo na najbolj borno mezdo; na polento in ljubezen. Čeprav se nam dozdeva, da je ljubezen

1 V smislu moškega (očeta), ženske (matere) in otrok.

2 Študija newyorške fakultete za kazensko pravo John Jay (<http://www.usccb.org/nrb/johnjaystudy/>).

3 Vzrok za to ne more biti zgolj obremenjenost antropologije z modelom družine, nenazadnje so imeli že dedje antropologije, denimo Malinowski, Boas ali Durkheimov nečak Marcel Mauss, precej ambivalenten odnos do lastne »družinske dediščine«, da o njihovem precej nedružinskem zasebnem življenju sploh ne govorimo.

v tem samo-izkoriščevalskem momentu duhovno lepilo, je ljubezen pogosto predvsem drugo ime za strogo regulacijo spolnosti. Meščanska družba se je izčistila skozi tabuiziranje vsega izven reproduktivne monogamije in absolutne družinske ljubezni. V ozadju je ekonomija užitka. Pot, ki je zalival brazde na njivi, ljubezen do zemlje, ni le kanaliziranje spolnih energij skozi družinsko gospodarstvo; zemlja oziroma delo je namreč hkrati menjalni kapital za druge, »višje« oblike ljubezni. Očetje so do svetovnih vojn trgovali s hčerami kot spolnimi objekti, za pripustitev je moški moral imeti ekonomske vire, moral je biti dobesedno ljubezni vreden. Ljubezen je morda natanko tista samoprevara, ki je zabrisala mejo med seksom in posvetnimi posestmi.

Na tem mestu se nam ponuja odgovor na vprašanje, ki ga Žižek (*Problemi 1-2, 2011*) izpostavlja kot bistvenega: kaj je civiliziran človek za homo sapiens kot žival? Poznamo dve vrsti naših najbližjih živalskih sorodnikov, navadne in pritiklave šimpanze. Slednjim pravijo tudi »Bonobi«. Živijo v pragozdovih Konga, v spolno mešanih skupinah. V primerjavi z večino populacij navadnih šimpanzov in v primerjavi z ljudmi so izjemno miroljubni, ne poznajo medsebojnih bojev, detomorov, moške prevlade. Imajo pa zelo pestro spolno življenje, s pogostimi homoseksualnimi in heteroseksualnimi spolnimi odnosi. Ocenjuje se, da s sproščeno spolnostjo utrjujejo prijateljstva in preprečujejo spore. K temu bi lahko dodali še povsem vsakdanjo tezo Wilhelma Reicha – brez monogamnih odnosov ni jasno, čigavi so potomci. Zato ni posvetnih investicij v lastno seme, ni krvnega dedovanja akumulacije, ni torej koncentracije in utrjevanja akumulacije, ki sta temelj razvoja kapitalizma. Tako je naposled povsem pričakovano, da je ruski agroekonomist Aleksander V. Chayanov, ki je na začetku prejšnjega stoletja študiral kmečko družino kot enega izmed ekonomskih fenomenov, na svojem raziskovalnem potovanju po Belgiji opazil, da je tamkajšnja kmečka zveza v svoj statut na prvo mesto zapisala, da je članstvo odprto tistim, ki priznavajo »družino, zasebno lastnino in cerkev, kot edine resnične temelje družbe«.

Danes morda pravo vprašanje sploh ni, kako bližnji smo si s svojo zgodovino, temveč, kako daleč si upamo misliti razmerja med družino in družbo. Ni treba posebej poudarjati, kaj družinska socializacija v hierarhično organizacijo po ključu regulacije »sile«, v sublimiranje seksualne lakote

in v nevrotični, posesivni fenotip, pomeni v službi modernosti. Kje je denimo izvir ljubezni do najbolj nasilnih modernih reči, kot je »domovina«. Družine so ne nazadnje ključno sredstvo v politiki in gospodarstvu. Ne gre le za nepotizem, mafijske družine, omrežja, notranje informacije, »veze in poznanstva«. Prvi velekapitalisti, tajkuni, Rothschildi, so bili družinska podjetja in pravi družinski ljudje – tako kot naši. V Sloveniji ni tabu zaposliti, temveč ne zaposliti sorodnika. Slednje je povezano z vprašanjem, ali sodobni otroci, ko spolno odrastejo, postanejo samostojne osebe in starše zavrnejo v zameno za prave spolne objekte. Tisti, ki kdaj po vaseh čutijo pozno v jutro, vedo, kako pogost je med Cankarjevimi potomci napev: »Mama, prihajam domov, in jočem od sreče, misli hite k tebi domov, pod stari domači krov.« Namesto, da bi bežali od doma za krili! Mestni fantje pa se od mater odselijo – pravzaprav se šele matere odselijo od njih, ko umrejo, in jim dokončno prepušajo nepremičnino.

RESNIČNE UTOPIJE

V pozni moderni se z družbo nedvomno spreminja tudi družina. Meja med zasebnim in javnim je redefinirana, člani družine so dobili pravice, ki jih družba uveljavlja. Odvisnost osebne biografije od družine je prelomljena. V družbi, kjer je kmetijstvo in industrijo, temelječa na razmerju med vnosom kalorij in fizično močjo, zamenjal storitveni sektor, ženska svoboda pomeni učinkovito večanje bazena delovne sile. Zakaj bi otroke pazila mati, če varstvo otroka na trgu stane pet evrov na uro, izobražena žena pa lahko v uri zasluži vsaj dvajset evrov bruto? Funkcije družinskega servisa, kot so oskrba, vzgoja, socialna varnost, so prevzele različne javne in zasebne institucije oziroma trg. Nove oblike zavarovanj, novi viri omogočajo večjo fleksibilnost družinskega. Tako je družina na novo izumljena.⁴ Gre za parafrazo Marxa: topovi kapitalizma so penetrirali stene družinskega. To, da je družina bolj javna stvar, pa ne pomeni nič drugega, kot da starši igrajo vlogo prenosnika druge vrste avtoritete. Pri tem nova parazitira na stari zgodovini družine. Otroci so za družbo še vedno neuporabni v surovi obliki. Starši danes v otrocih vidijo svojo živo investicijo v izjemne glasbenike, športnike in zdravnike, ki so cenjena družbena pričakovanja. Velja navidezna spolna nedotakljivost in svoboda, hkrati pa seks ni zgolj seks⁵ tako kot hrana danes ni zgolj vnos kalorij ali obleka ni zgolj

zaščita pred vremenom. Vsak objekt zadovoljitve, ki je komodificiran, je ustvarjen, da bi realiziral presežek, je torej (tudi) stvar ljubezni do reči, je fetišiziran. Sodobna paradigma »izbiraj, vse lahko imaš, vse lahko postaneš« mami z objekti, in ko se ti spreminjajo v prah, mami z novimi. Potrošniška histerija, nesigurnost, omogoča, da je človek hkrati bolj svoboden in bolj obvladljiv kot kadarkoli prej. Vendar ne popolnoma.

V nihanjih kapitalizma iz starih v nove strategije in oblike, v prostorskih in časovnih nihanjih, se ne ohranja zgolj tradicionalna družina kot funkcija, ki omogoča prihod novih družbenih oblik (tako kot šele razredna družba pri Marxu omogoča razvoj brezrazredne), temveč nastajajo tudi niše za trženje ikonografije umišljene tradicionalne družine. Zdi se, da se zgodovina iz faze tragedije pri tem pregiba v fazo farse. Izpostavljenost mesu – in s tem se vračamo k uvodnemu opažanju seksualne revolucije in k našemu Norvežanu, ki smo mu Slovenci tako ljubi, ker smo, kot je zapisal v svojem manifestu, ponosno zaplankani – namreč deluje reakcionarno na podrejene tradicionalni vlogi avtoritete »resnice«, ker jih draži, ko jim razkazuje pravi objekt želje. »Kristjan je človek realizma, ne človek utopije.« Te besede Franceta Rodeta je treba vzeti v vsej njihovi razsežnosti, utopija je namreč način realizma. V utopijo – ljubezen – verjamem, ker pri sebi vem, da je utopija. Razvrat mi je nevaren ravno

zato, ker dela utopični moment preveč očitien. Ker pravi glej, cesar je gol. Ker dela iz ljubezni to, kar pravzaprav je, meso.

Breivikov fenomen je simptom tega, da razne ponudbe utopij povezujejo človeške vektorje neizpoljenih želja (frustracij) z lastnim dobičkom, stroške pa odlagajo na družbo v celoti. Toda današnje razprave niso zgolj politika na hrbtu družinskega, družinska politika kot še eno recikliranje političnih identitet in strank, temveč gre za politiko družine – politiko, ki v funkciji modalitet kapitala spreminja moderno družbo in odpira radikalne možnosti za nove oblike tehnologij gospodovanja. Človek je družbena investicija, odplačal »se bo« z dolgotnim ustvarjanjem BDP per capita, kot delavec in kot potrošnik. Višji BDP per capita, več človekovih pravic in vrednosti človeka. Svetu vlada denar in edino, kar denar ogroža, je še več denarja. Morda gre »razvoj« družine v smeri odprave monogamije, v fleksibilizacijo odnosov in skupnosti, kjer bo vzgoja v celoti postala družbena storitev, kjer ne bo dedovanja, ker bo profit odpravil družino kot netržno, klientelistično, samo-izkoriščevalsko enoto. Morda zato neokonzervativne utopije, ki so napoti odprtemu, individualističnemu družbenemu »razvoju« družine, kot se ta kaže v statistikah opombe 5, bodisi postajajo predrage, bodisi dajejo legitimnost novim javnim mehanizmom (samo) kontrole.●

4 Vsako tretje gospodinjstvo v Sloveniji je enočlansko. Od stotih prebivalcev, starih 15 ali več let, je bilo v začetku letošnjega leta po podatkih Statističnega urada RS 47 poročenih, 39 samskih, 8 ovdovelih in 6 razvezanih. Pri tem obstajajo že znotraj majhne države razlike, ki pričajo o tem, da različne geografije živijo v različnih časih. V Odrancih je razvezan vsak petdeseti prebivalec, kar je komaj petina nacionalnega povprečja (http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4026).

5 Tu se nanašamo na Lacanovo misel, da ni stvari, kot je »spolni odnos«.

TUKAJ BI LAHKO BIL VAŠ OGLAS.

**Revija Razpotja ne more izhajati brez finančne podpore,
saj lahko le tako ostane brezplačna in s tem
dosegljiva najširšemu krogu bralcev.**

**Vabimo vas, da se tudi sami odločite
za sponzorstvo ali donacijo v reviji
na račun**

SI56 0475 0000 1549 723, NKBM